

IMENA MED INVENCIO IN KONVENCIO

Prakse poimenovanja pri mešanih družinah na Islandiji

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izvelek: V članku se ukvarjam z osebnimi imeni ter patronimi in matronimi na Islandiji. Imena umeščam v širši kontekst jezikovnih praks, politik in ideologij. Islandščina, islandska imena in sistem patronimov so imeli pomembno vlogo v nacionalizaciji kulture. Etnografsko gradivo, zbrano med terenskim delom na Islandiji, kaže, da pri poimenovanju starši upoštevajo dvojno naravo imena – to posameznika hkrati individualizira in ga umešča v številne skupnosti. Tovrstna dvojna vloga imena se zrcali tudi v praksah poimenovanja, kjer starši lovijo ravnovesje med inventivnostjo in upoštevanjem družbenih konvencij.

Ključne besede: osebna imena, antropologija imen, otroci, mešane družine, Islandija

Uvod

Živimo v svetu, polnem imen. Ljudje poimenujemo vse, do česar lahko vzpostavimo odnos: od planetov do domačih živali, od parkov do otrok. Poimenovanje je kulturno univerzalen pojav, ki je neločljivo povezan z jezikom in jezikovnimi praksami. Kljub temu da je velik del zgodovine osebnih imen zaradi pomanjkanja pisnih virov nedostopen, pa vseeno velja prepričanje, da so se imena oziroma zametki imen pojavili hkrati z jezikom. Prvi človek, čigar osebno ime morda poznamo, ni bil kralj, religiozni voditelj ali junak. Preteklost je mnogo bolj profana. Gre za Kushi-ma, računovodjo iz Mezopotamije, ki je živel pred približno 5000 leti (Harari 2014: 131). Njegovo ime so odkrili na glineni ploščici s popisom dajatev žita.

Osebno ime je pomemben del posameznikove identitete, (samo)percepcije in občutkov pripadanja. Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck ugotavljata, da ima moč imena »ključno vlogo v družbenem življenju« (2006: 3). Imena (lahko) razkrivajo mnoge podatke o poimenovanem: spol, sorodstvo, zakonski stan, etnično, nacionalno ali versko pripadnost itn. Vseeno pa imena niso togi identifikatorji (*rigid identifiers*) – prav njihova zmožnost, da lahko po eni strani pričvrščajo (*fix*) in po drugi ločujejo (*detach*), je ključna pri vprašanih družbenih odnosov, ki se porajajo z imeni in poimenovanji. Imena človeka pričvrščajo kot posameznika in kot člana družbenih skupin, vendar njihova zmožnost ločevanja omogoča »prehajanje meja med prav temi kategorijami [spol, sorodstvo, etnična pripadnost], pa tudi med življenjem in smrtjo, preteklostjo

Abstract: In the thesis I bring forth the question of personal names and patronyms/matronyms in Iceland. I place personal names in the wider context of language practices, politics and ideologies. Icelandic language, names and the system of patronyms have been playing an important role in the "nationalization of culture". Ethnographic material collected during my fieldwork in Iceland shows the parents' awareness of the double nature of a name – it individuates and collectivises the person at the same time. This double role of the name is also reflected in the naming practices, as parents balance between inventiveness and the recognition of social conventions.

Key words: personal names, anthropology of names, children, mixed families, Iceland

in prihodnostjo ter med ljudmi in ne-ljudmi« (Bodenhorn in vom Bruck 2006: 4).

V pričujočem besedilu se bomo ukvarjali z nekaterimi vidiki osebnih imen in poimenovanja na Islandiji. V prvih treh poglavjih bomo obravnavali nekaj teoretskih izhodišč antropološkega in etnološkega raziskovanja poimenovanja. Nato bomo osvetlili kulturne in jezikovne okoliščine islandske družbe, ki vplivajo na prakse in politike poimenovanja. V tej luči bomo analizirali načine poimenovanja otrok pri priseljencih na Islandiji. Zatem bomo predstavili islandski sistem imen, ki temelji na patronimih in matronimih ter je tesno povezan s poimenovanjem po prednikih. Članek temelji na etnografski terenski raziskavi, ki sem jo v okviru magistrskega študija opravila med marcem in junijem 2015 v Reykjavíku.

Dvojna narava imen

Imena, ugotavlja João de Pina-Cabral, nosijo »ontološko težo« (2010). Kljub vseprisotnosti imen pa nas zvečine poimenujejo drugi.¹ Michael Lambek poudarja:

Identificiramo se z imeni, ki nam jih dajo drugi; in četudi določeno ime zavračamo, nihče ne zavrača poimenovanja samega oziroma ideje imen. [...] Poleg tega nismo nikdar glavni izgovorjalci svojega

1 Fenomen samopoimenovanja obstaja, vendar je redek (glej npr. vom Bruck 2006; Watson 1986).

* Ana Svetel, mag. socialne in kulturne antropologije, mlada raziskovalka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana; ana.svetel@ff.uni-lj.si.

imena; imena so tisto, na kar se odzovemo, oziroma tisto, kar uporabljajo drugi, ko govorijo o nas, ne pa nekaj, kar bi nam bilo dano za samonanašanje. (2006: 118–119)

Samonanašanje z osebnim imenom se, razen v primeru predstavljanja, uporablja v redkih, ritualiziranih praksah. Ob cerkvenem poročnem obredu bodoča zakonca ponavljata vnaprej znani jezikovni obrazec: »Jaz, (ime), sprejem tebe, (ime), za svojega moža/za svojo ženo ...« O povezavi med imeni in tovrstnimi obredi prehoda Lambek trdi, da rojstni in poročni listi v modernih državah ne dajejo veljave zgolj našemu imenu, temveč nas potrjujejo »kot osebe; omejujejo gibanje in zmožnost delovanja, v njihovi odsotnosti je nezakonit naš obstoj« (2006: 123).² Podpis je pomemben element ritualov, pri katerih gre za osebno legitimacijo. S podpisom – pri katerem seveda zmeraj uporabimo svoje ime – potrjujemo, jamčimo, se zavezuje, dokazujemo. Jacques Derrida opozarja, da podpis implicira odsotnost podpisanega (1982: 328). S podpisom postane ime posrednik med zasebnim in javnim. Prav ta dvojna narava imena – da hkrati sega v sfero javnega in zasebnega – ključno zaznamuje fenomen imen in poimenovanja. V znamenitem eseju *Kategorija človeškega uma* Marcel Mauss (1985) ugotavlja, da imena hkrati identificirajo posameznike in ljudi klasificirajo v skupine. Tovrstno vzajemno delovanje je pomembna razsežnost tudi pri antropološkem in etnološkem preučevanju imen.³ Leitmotiv antropologije imen in poimenovanja, trdita Bodenhornova in vom Bruckova, je prav »domnevni odnos med (osebnimi) imeni, sebstvom in socialno identiteto« (2006: 26). Spomnimo se formulacije Clifforda Geertza, da našega družbenega sveta ne naseljuje kdorkoli (*anybody*), temveč nekdo (*somebody*), gre torej za »konkretno kategorije določenih oseb, jasno okarakteriziranih in primerno označenih« (1973: 363; glej tudi Maybury-Lewis 1984: 7). Poimenovanje lahko dojemamo kot proces, pri katerem človek iz nedefiniranega kogarkoli postane nekdo. Da z imenom drugi potrjujejo posameznikov obstoj, z njim pa se nato identificira sam, ugotavlja tudi Bakhtin (po Lambek 2006: 119). Na klasifikatorno funkcijo imen so se osredinjali tudi strukturalisti. Claude Lévi-Strauss, ki imena vidi predvsem kot sredstva klasifikacije, piše:

Znašli smo se torej pred dvema skrajnima tipoma lastnih imen, med katerima obstaja cela vrsta vmesnih tipov. V enem primeru je ime identifikacijsko znamenje, ki z upoštevanjem pravila potrjuje pripa-

dnost individuuma, ki ga poimenujejo, predhodno urejenemu razredu [...]; v drugem primeru pa je ime svobodna stvaritev individuuma, ki imenuje in ki prek tistega, ki ga imenuje, izraža prehodno stanje lastne subjektivitete. Toda ali lahko tako v enem kot v drugem primeru rečemo, da zares imenujemo? Zdi se, da je mogoče izbirati le med identificiranjem drugega, tako da ga dodelimo nekemu razredu, in med identificiranjem nas samih skoz drugega pod pretvezo, da mu podeljujemo ime. (2004: 200)

Konvencija versus esenca

S fenomenom imen se seveda nista začeli ukvarjati šele sodobni etnologija in antropologija 20. stoletja. Eno izmed najzgodnejših del je Platonov Kratilov dialog. V njem Hermogen trdi, da imena temeljijo na konvenciji, na dogovoru med govorce, in da so izbrana povsem arbitrarno. Kratil na drugi strani zagovarja stališče, da med imeni in poimenovanimi predmeti, pojmi ali ljudmi mora obstajati neka naravna, logična vez. Gre torej za vprašanje, ali ime in poimenovani element veže zgolj dogovor ali gre morda za (lingvistični) naturalizem, za nujno, razložljivo vez med imenom in poimenovanim. Pri tem ne gre le za lastna, temveč tudi za občna imena – starogrški izraz *onomata* je namreč beseda, ki lahko označuje besede v najširšem pomenu, samostalnike oziroma samostalnike s pridevniki in lastna imena (Spletni vir 3). Sokrat – čigar misli ponazarjajo Platonove – sprva kritizira konvencionalizem in imena primerja z orodjem, ki mora biti primerno, da razumemo esenco (bistvo) predmeta, pojma ali osebe. Imena so torej razumljena kot nekakšne deskripcije poimenovanega. V zaključnem delu Kratilovega dialoga pa Sokrat ubere srednjo možnost – ugotovi, da imena ne morejo popolnoma strniti esence poimenovanega objekta, da so torej delno tudi konvencije (Spletni vir 3). Imena primerja s portreti – ker so »kakor imitacije stvari, njihove podobe,« lahko govorimo o primernosti oziroma neprimernosti imen (Dolar 2014: 12).

Ob Platonovem razlikovanju med konvencijo in esenco moramo omeniti tudi Gottloba Frega (1952), ki je uvedel delitev na smisel (*Sinn*) in pomen (*Bedeutung*). Vzemimo denimo zvezdo jutranjico in zvezdo večernico – izraza imata enak pomen (označujeta planet Venero), razlikujeta se na ravni smisla, gre za različni predstavi istega predmeta. Lambek razlaga, da Frege smisel povezuje s tem, kako »različni načini prezentacije določajo misel, izraženo v stavku, medtem ko pomen določa resničnost ali neresničnost« (2006: 120). Imena lahko torej razločimo od ostalih oblik denotacije (zaznamovanja), saj imena izražajo smisel ne glede na pomen. To lahko ponazorimo z besedo marjetica – če je napisana z malo začetnico in gre za cvečlico, potem pomen prevlada nad smislom, kadar pa gre za Marjetico, torej za žensko ime, pa smisel prevlada nad pomenom. Pri izjavi »to je marjetica« lahko njeno resničnost

² Spomnimo denimo na primer izbranih (Lipovec Čebren in Zorn 2011).

³ Pri nas so etnološke raziskave imen in poimenovanja dokaj redke in nesistematične, vseeno pa velja opozoriti na nekaj prispevkov slovenskih etnologov in antropologov: Hudales 1994; Telban 1995, 1997; Kotnik 1996; Makarovič 2001; Ivančič Kutin 2006; Smerdel 2009; Piko-Rustia 2012 itn.

ugotavljamo glede na pomen besede marjetica. Pri izjavi »to je Marjetica« pa resničnosti seveda ne moremo pripisovati pomenu.

Podoben binarni par zasledimo tudi pri Johnu Stuartu Millu, ki je pripoznal razlikovanje med denotacijo na eni in konotacijo na drugi strani. V *Sistemu logike* ugotavlja:

Edina imena substance brez konotacije so lastna imena [...] Lastno ime je zgolj oznaka brez pomena [...], ki se jo v mislih trudimo povezati z idejo poimenovanega [...] Dokler nimamo o poimenovanih nobenih dodatnih informacij, spominjajo na zamaskirane ljudi. Lahko jih ločimo med seboj, vendar ne moremo ničesar domnevati o njihovih resničnih lastnostih. (1974: 979–981)

Millovih trditev številni etnografski primeri ne potrjujejo. Na Japonskem sta pri izbiri imena ključna pomen in vizualno prepričljiva podoba pismenk (Bodenhorn in vom Bruck 2006: 6). Konotativni vidik ima pomembno vlogo tudi pri poimenovanju na Kitajskem (Watson 1986). V Združenih državah Amerike bodoči starši pogosto posegajo po knjigah imen, kjer sta ob vsakem imenu podana tudi njegova razlaga oziroma dobesedni pomen. Linda Layne ugotavlja, da »je zanimanje za pomen osebnih imen globoko zasidrano v ameriški potrošniški kulturi« (2006: 41). Številne predmete, od stenskih tablic do šaljivih skodelic, krasijo besedila, ki opisujejo pomen imena ali z imenom povezane lastnosti.

Tudi pri mojih sogovornikih, mešanih parih na Islandiji, imata v procesu izbire imena vlogo tako denotativni kot konotativni vidik imen. Kakor bomo videli v poglavju 'Imena in prišleki', veljajo za družine, kjer vsaj en starš po rodu ni Islandec, nekoliko liberalnejše zakonske omejitve pri poimenovanju otrok. Prakse poimenovanja otrok pri mešanih družinah lahko razdelimo v dve skupini. V prvi, prevladujoči, starši izberejo dve imeni, torej po eno iz jezikovnega ozadja vsakega od staršev. V drugi skupini pa starši izberejo eno ime, ki je mednarodno in obstaja v jezikih obeh staršev. Najprej si bomo pogledali prvo skupino. Islandci so pogosto osredinjeni na konotativno plat imen, na pomen – tudi pri mešanih parih islandski starš velikokrat poudarja pomen otrokovega imena ali obeh otrokovih imen. Gestur Diriangen ima islandsko (mati je Islandka) in nikaragovsko ime (oče je iz Nikaragve). Diriangen je bilo ime indijanskega poglavarja, ki se je boril proti španskim zavojevalcem, medtem ko Gestur (*gestur* – isl. gost) izvira iz nordijske mitologije – to je eno izmed imen, ki jih uporablja bog Odin, kadar se spusti med navadne ljudi. Za starše, predvsem za mater, je pomembno, da sta imeni povezani, da sta soodvisni drugo od drugega. Pomen imena je, po besedah Gesturjeve mame, pomemben tudi za značaj otroka. Zato sama svojemu sinu pogosto pripoveduje zgodbe o nikaragovskem junaku in nordijskem bogu, po katerih je dobil ime. Podobno meni tudi Ari, ki ima dva otroka s Poljakinjo Anno. Njunemu sinu je ime Úlfur

Kazimierz. Úlfur je islandski izraz za mladega volka in Ari poudarja, da je iskal ime, ki je redko, ni krščanskega izvora ter je povezano z močjo in upornostjo. Ena izmed mojih sogovornic, na Islandiji živeča Japonka Megumi, je prav tako večkrat poudarila, da je bil pri izbiri hčerkinega imena pomen izjemno pomemben: »Med nosečnostjo sem hodila vzdolž Sæbraut⁴ in zagledala tablo z imenom te ulice. Pomislila sem, da zveni skoraj tako kot v japonščini. Poiskala sem primerne pismenke, ki se ujemajo s pomenom.« Megumi je sprva želela, da je hčerki ime Sæ Sai – ti dve besedi zvenita skoraj enako in imata obenem v obeh jezikih tudi podoben pomen, morje oziroma barva morja. Ker pa bi bilo zgolj Sæ nenavadno ime, je mož predlagal še končnico -rún, ki je pogosta pri islandskih ženskih imenih. Megumi je razlagala: »Ko odraste, bo lahko izbrala, katero ime bo uporabljala. Zato menim, da je pomen zelo pomemben. Želela sem ji dati ime, ki jo bo opozarjalo, kdo je. Zato je dobro, da obe imeni pomenita enako. [...] Tako islandska kot japonska kultura sta povezani z morjem.« Ime, ki bi tako zvokovno kot pomensko povezalo dva jezika, sta iskala tudi Mirella, ki prihaja iz Albanije, in njen islandski mož. Vendar sta želela izbrati le eno ime, ki bo »gladko delovalo v obeh kulturah«. Mirella je razmišljala o islandskem imenu Gísli:

Zmeraj mi je bil všeč zven imena Gísli. Vendar ni imelo zame nobenega posebnega pomena. In želela sem ime, ki bi imelo pomen. Ravno takrat sem brala biografijo Björk, ki piše o svojem sinu, ki ga je imela pri sedemnajstih. Reče nekaj v smislu: »On je plamen, iskra moje mladostnosti, on je moj Sindri.« Pogledala sem, kaj Sindri pomeni. In v islandščini res pomeni iskra. Rekla sem si: »To bo moj sin.«

Islandsko ime Sindri je podobno albanskemu imenu Sindrin, ki v albanščini pomeni vodne mehurčke. Ta pomen-ska in zvočna podobnost se je staršema zdela »nenavadna in čudovita«. Vseeno pa bi bilo napak misliti, da vsi starši v ospredje postavljajo pomen imena. Sergio iz Španije in Dóra iz Islandije sta ime za svojo hči našla v glasbi. Sergio je pojasnjeval: »Obstaja pesem Julia, ki mi je zelo pri srcu. To pesem je John Lennon napisal za svojo mater, ki jo je izgubil v nesreči. Mislim, da mi je bilo zato to ime že dolgo všeč. Julia je sicer v španščini Julia [izgovori v španščini] in v islandščini Júlía [izgovori v islandščini].« V primerjavi z drugimi starši zanju pomen ni bil bistven. Preverila sta sicer, kaj Júlía pomeni, vendar sta to že pozabila. Dóra poudarja, da so zanju pri tem imenu pomembni zven in asociacije, ki ji jih sproža: »Ime meni zveni zelo mednarodno, a neodvisno od pomena. Zame je to romantično, ženstveno ime. Verjetno zaradi Romea in Julije.«

Čeprav se v tem članku ne bomo posebej ukvarjali z onomastiko v leposlovju, pa na tem mestu vseeno velja ome-

4 Obmorska cesta v Reykjavíku. Sæ v islandščini pomeni morje.

niti slavní prizor iz Shakespearove tragedije Romeo in Julija, v katerem protagonistka sloni na balkonu in naslavlja vprašanja, s katerimi smo se ukvarjali v tem poglavju.

Samo ime je tvoje moj sovražnik;
ti bil bi ti, čeprav ne bil bi Monteg.
Kaj pa je Monteg? Roka, noga ni,
obraz ni, niti kak drug del človeka.
Preberi si ime. Kaj je ime?
To, čemur roža pravimo, dišalo
bi prav tako lepo z imenom drugim;
in Romeo, da se drugače kliče,
popolnost svojo bi ohranil vso:
o Romeo, odloži to ime
in zanj, ki tebe se ne tiče nič,
na mene vso.

V teh izjemnih verzih se odslikavajo vsi trije binarni pari: so imena povezana s samo naravo poimenovanega ali so zgolj arbitrarne konvencije? Kakšen je odnos med denotacijo in konotacijo? Koliko »teže« nosi na eni strani smisel in na drugi pomen? Zdi se, kakor slikovito zapiše Mladen Dolar, da »Sokrat sega v roko Juliji, ki se bori za ljubezen kot neposreden dostop do svojega izbranca, brez obhoda, ki ga napravi ime.« Julija verjame, da moramo »iziti iz režima imen, da lahko pridemo do čiste ljubezni« (2014: 23). Kadar pišemo o denotativnih, konotativnih, konvencionalnih in esencialnih vidikih imena, smo seveda zakorakali že globoko na področje semiotike in de Saussurjevega arbitrarnega odnosa med označevalcem in označencem. Jezik je dogovor. Dolar ugotavlja, da so

imena, kakor vsi znaki, arbitrarne in da je vsaka utemeljitev imen po podobnosti popoln nesmisel, ki spodbuja fantazije brez lingvistične ali epistemološke vrednosti. Ampak – ali si lahko predstavljamo besedo, znak ali izjavo, ki jo bomo sprejeli kot arbitrarno, brez katere koli druge vrednosti? (2014: 25)

Na idejni in razumski ravni sprejemamo arbitrarno naravo imen, a v vsakdanjih praksah in notranjih prepričanjih jim pogosto pripisujemo lastnosti.

Imena in nasilje

Etnografske raziskave imen in poimenovanja Dolarju potrjujejo. V primerjalni perspektivi ugotavljamo, da kulturno zelo raznolike družbe imen ne dojemajo kot povsem denotativnih besed, določenih zgolj s konvencijo, osvobojenih konotacije in smisla. Tudi primeri imen in strategij odločanja staršev mešanih družin na Islandiji kažejo, da starši imenom pogosto pripisujejo lastnosti. Vseeno pa velja omeniti, da v redkih primerih – kadar se izrazi to kaže nasilje imena (Butler 1993) – denotativnost imen stopi v ospredje. Tovrstno nasilje imena najdemo tako na Islandiji, kjer so v drugi polovici 20. stoletja priseljenci ob prošnji za državljanstvo morali spremeniti svoje ime, kakor pri staroselcih v Nunavutu v Kanadi, kjer je državna

administracija za staroselsko prebivalstvo, ki ni poznalo priimkov, v prvi polovici 20. stoletja uvedla sistem identifikacijskih števil. Te so prevzele funkcijo imena in priimka v formalnih situacijah, obeske z vgravirano identifikacijsko številko pa so morali kot sredstvo legitimacije posamezniki ves čas nositi s seboj (Spletni vir 1; Spletni vir 2). Tako je bilo ime znanega inuitskega voditelja Abrahama »Abeja« Okpika formalno W-3 554.⁵ Kadar oblasti izrazito posegajo v izbiro imen in poimenovanje svojih državljanov, pri imenih v ospredje stopi denotativnost (pred konotativnostjo), imena imajo tako predvsem klasifikatorno funkcijo. Kljub odporu, ki ga vzbuja poimenovanje s številkami – primer iz Nunavuta spominja vsaj še na ujetnike v nacističnih taboriščih – tudi v naši sodobni družbi poznamo številke dokumentov kot sredstva identifikacije, vendar pri tem seveda ne gre za sisteme, ki bi jih uporabljali namesto osebnih imen. Lambek poudarja, da gre pri tovrstnih številkah za »oblike interpelacije, za sredstva, s katerimi nas državne in finančne institucije pozivajo, nas nadzorujejo, usmerjajo in omejujejo naše delovanje. Kolikor se imena razlikujejo od tovrstnih števil – in pri tem čutimo, da se – je tako zaradi smisla, ne pa zaradi pomena« (Lambek 2006: 122).

Podobno kot smo v prejšnjem poglavju navedli Shakespearove verze, se lahko tudi tukaj za hip pomudimo pri leposlovju. Elias Canetti, modernistični pisatelj in dramatik, je denimo leta 1956 napisal igro *Oštevileni* (*Die Befristeten*), v kateri so ljudje poimenovani s številkami, ki sporočajo, koliko let bodo živeli. Tovrstna imena nosijo torej nekakšno tiransko težo in usodno določajo poimenovanega – še bolj absurdno in neposredno, kot Romea in Julijo utirjajo njuni priimki. Pálsson meni, da je Canetti »razvil svojo 'govorico imen' kot analogijo 'govorici genov'« (2014: 3). Imena so zgolj kot sredstvo klasifikacije uporabljali tudi v nacistični Nemčiji. V 30. letih prejšnjega stoletja »je bil eden izmed prvih odlokov njegove [Hitlerjeve] vlade ta, da so se morali vsi Judje imenovati Izak in vse Judinje Sara« (Adler po Þórarinsdóttir 1999: 266). Poimenovanje vseh posameznikov določene skupnosti z istim imenom lahko označimo za pravo nasprotje individualiziranju. Spomnimo na Maussa, ki trdi, da imena hkrati identificirajo posameznike in jih klasificirajo v skupine – poskus Hitlerjeve vlade pa je imena instrumentaliziral zgolj kot sredstvo kolektivne klasifikacije.

Nasilje, ki ga imena (lahko) posredujejo, je vidno tudi pri t. i. odzivnih imenih (*answer names*), ki so se uporabljala pri mnogih skupnostih, kjer so poznali suženjstvo. S temi

5 Prav Abraham »Abe« Okpik je bil v 70. letih 20. stoletja eden izmed ključnih akterjev t. i. Projekta priimek (*Project surname*). V projektu so sistem identifikacijskih števil na obeskih nadomestili s prevzemom priimkov. Abraham je sodeloval in svetoval družinam pri izbiri oziroma iskanju imena, ki so ga začele uporabljati kot priimek. Navadno je šlo za ime izbranega prednika (Spletni vir 1).

imeni so se pri ljudstvu Asante morali odzvati sužnji, kadar so jih poklicali gospodarji – šlo je za imena kot na primer Biako eya (Biti sam je žalostno), Barima e na (Junakov ni lahko najti) ali Ade nyina we Nyame so (Vse stvari so z Bogom) (Benson 2006: 187). Tovrstna imena »demonstrirajo – tako publiki kot tistemu, ki je tako nazvan – razliko med tistimi, ki lahko upravljajo s telesi in delovanji drugih, ter tistimi, s katerimi se upravlja. Imena slednjih so brez zgodovine in značaja, v rabi so zgolj za komunikacijske namene sužnjelastnikov« (Benson 2006: 188).

Denotativna plat imen je lahko poudarjena tudi pri imenih, ki niso nujno povezana z zatiralskimi praksami. Sistem poimenovanja v Mongoliji denimo temelji na pričakovanju, da ima vsak človek v svojem socialnem svetu unikatno ime. »Poimenovati otroka z imenom, ki ga nekdo že ima, bi bilo narobe, ker s tem ne bi pripoznali otrokove individualnosti. Hkrati bi razžalili obstoječo osebo s tem imenom, saj bi s tem namigovali, da je otrok 'enak' kot ta oseba« (Humphrey 2006: 159). Posledično je število imen v Mongoliji izjemno veliko, pogosto gre za kombinacije več besed, tudi nemongolskih (2006: 163). Vidimo torej, da so mongolska imena predvsem denotativna, saj »je lahko kateri koli predmet ali koncept v katerem koli jeziku uporabljen kot ime« (2006: 161). Vseeno pa, opozarja Caroline Humphrey, bi bilo preuranjeno trditi, da v Mongoliji imena nimajo tudi konotativne funkcije. Avtorica namreč ugotavlja, da so imena »hkrati zelo denotativna in zelo konotativna,« saj so »vse te besede, ki se uporabljajo kot imena, izbrane zato, da bo imel otrok del njihovih lastnosti« (2006: 162).

V primerih Inuitov, Asantov in Judov je vidik nasilja pri poimenovanju zelo izrazit. Judith Butler pa opozarja, da so nasilne prav vse oblike poimenovanja. Proces, ko postajamo subjekti, je vedno povezan s pridobitvijo imena in različnih klasifikacij, kar povzroči »primarno podrejenost ali, dejansko, primarno nasilje« (1997: 28). Butlerjeva vidi poimenovanje kot primarni način, kako nastopa moč diskurza. Pierre Bourdieu podobno ugotavlja, da poimenovanje vceplja trajne dispozicije, ki so boleče (Bourdieu po Bodenhorn in vom Bruck 2006: 14). Vsiljenje imena je eden izmed osrednjih »aktov institucije«, ki uvajajo posameznikovo identiteto in ga »v avtoritativni maniri« obvestijo, kaj je in kaj naj bo (Bourdieu po Bodenhorn in vom Bruck 2006: 14). Uradno poimenovanje je »simbolični akt vsiljenja, ki ima svoj smisel, saj ga uprizarja pooblaščen agent države, torej nosilec monopola nad legitimnim simbolnim nasiljem« (Bourdieu 1992: 230).

A preden se posvetimo praksam poimenovanja prišlekov na Islandiji v prejšnjem stoletju, moramo osvetliti sistem imen in poimenovanja v širšem jezikovnem, kulturnem in zgodovinskem kontekstu.

Jezikovno in kulturno ozadje islandskih imen

»Poimenovanje je kot plimovanje; nikdar ni povsem enako, a če ga nekaj časa opazuješ, vidiš, kako deluje.«

Starostnik iz etnične skupine Yup'ik (Fienup-Riordan 1983: 157)

Imena moramo razumeti kot podmnožico znotraj jezika in kot taka vpeta v širše polje jezikovnih ideologij in praks. Islandščina sodi med nordijske jezike, ki so del germanske jezikovne skupine, ta pa spada med indoevropske jezike. Prvi prišleki, povečini Norvežani, ki so otok naselili v 9. stoletju, so govorili staronordijski jezik – gre za jezik, ki je bil okvirno med 9. in 13. stoletjem razširjen po Skandinaviji. Zgodovinarji menijo, da se je islandščina kot samostojni jezik razvila relativno hitro po naselitvi, v 10. stoletju (Pálsson 1989: 121). Vseeno pa med islandščino in norveščino ni bilo bistvenih razlik vse do 14. stoletja. Od takrat pa se je norveščina korenito spreminjala, medtem ko je islandski jezik »ostal relativno enoten in odporen na spremembe« (Pálsson 1989: 121). K temu je pripomoglo več dejavnikov: naseljeni deli otoka so bili med seboj relativno dobro povezani, saj je šlo za območje ob obalah, dolgotrajno izoliranih naselbin ni bilo, notranje migracije pa niso bile redke; po drugi strani je bila ves čas močna tradicija književnosti in bralne oziroma pripovedovalske kulture, hkrati pa Danci kot kolonialni gospodarji na otoku niso izvajali izrazite jezikovne politike (Guðmundsson v Pálsson 1989: 121–122). V drugi polovici 19. stoletja, ko so na Islandiji, kakor drugod po Evropi, začele naraščati narodnobuditeljske težnje, je pomembno vlogo pri nacionalizaciji kulture (Löfgren 1989) in utemeljevanju razlik med islandskim in drugimi skandinavskimi narodi igral jezik. Islandščino, ki je bila zaradi zgodovinskih in geografskih okoliščin manj podvržena vplivu drugih jezikov in zato bližje arhaični staronorščini, so dojemali kot najčistejšega izmed vseh sodobnih skandinavskih jezikov. S tem je povezano tudi današnje med Islandci razširjeno prepričanje, da se islandščina od dobe naseljevanja otoka pa do danes praktično ni spremenila (Willson 2009: 8). Jezikovni purizem, piše Gísli Pálsson, je postal »uporabno ideološko orožje za nacionaliste, ki so si prizadevali za neodvisnost od Danske,« ključno vlogo pa so imele islandske sage, ki so predstavljale »ne le simbol nacionalnega ponosa in enotnosti, temveč so tudi ponazarjale islandščino v njeni 'najčistejši' obliki« (Pálsson 1989: 122). Finnbogason, pomemben intelektualac 20. stoletja in avtor knjige *Islandci* (*Islandingar* iz leta 1971), islandščino primerja z onesnaženo reko: »V obdobjih taljenja so se [ji] priključevali mnogi daljni potoki, ki so s seboj prinašali glino in blato, a nikdar jim ni uspelo onesnažiti najglobljih strug [...] sčasoma se je umazanija potopila in izginila« (Finnbogason po Pálsson 1989: 123). Metafo-

ra čistosti se je v času romantične nacionalne ideologije uporabljala tako za naravo kot za jezik in ljudi (Einarsson 1996: 216). »Islandski jezik in kulturo so videli zakoreninjena v določenem naravnem okolju, drugačnem od okolja danskih kolonizatorjev« (Pálsson 1995: 133). Analogija jezika in narave, ki ju je treba zaščititi pred onesnaženjem, je v javnem diskurzu prisotna še danes. Pálsson trdi, da so narava, spol, nacionalizem in čistost v islandskem javnem diskurzu povezani v kompleksno celoto (Pálsson 1995: 133). Zgovoren je primer Vigdís Finnbogadóttir, islandske premierke med letoma 1980 in 1996. V svojih govorih je govorila »o unikatnih odlikah islandske narave in kulture ter poudarjala, kako srečni so lahko Islandci, da so rojeni v družbi s tako imenitnim zgodovinskim in kulturnim ozadjem« (Björnsdóttir 1996: 120). Hkrati pa je Vigdís jasno izražala zaskrbljenost zaradi onesnaževanja in tujih vplivov tako na naravo in okolje kot na kulturo, predvsem jezik (1996: 120). Aktivno se je vključevala tako v kampanje za ohranjanje islandskih besed in tvorjenje neologizmov (namesto vpeljevanja tujk) kot v akcije vnovičnega pogozdovanja Islandije, ki je bila v dobi naselitve bistveno bolj pogozdena, kot je danes. Vidimo torej, da se je politična agenda ene izmed najpomembnejših političnih figur Islandije 20. stoletja na kultivacijo jezika in kultivacijo narave osredinjala na zelo podoben način: jezik je treba zaščititi v njegovi arhaični obliki in ga ubraniti pred spremembami, naravo in naravno krajino pa je treba vrniti v »izvorno« stanje, kakršno je bilo ob dobi naselitve in v prvih stoletjih.

Vigdís Finnbogadóttir v svojih prizadevanjih ni bila izjema. Leta 1964 je bil ustanovljen Islandski jezikovni komite, katerega naloga je zaščita jezika na dveh ravneh. Pri prvi gre za ohranjanje slovničnih struktur in morfologije, pri drugi pa za besedišče. Da bi kljub tehnološkim in digitalnim novostim v jezik prihajalo čim manj besed tujega izvora, islandska jezikovna politika teži k ustvarjanju neologizmov – pri tem je aktivnih več kot 40 društev, ki iz islandskih besed kujejo nove izraze (Hilmarsson-Dunn 2006: 298). Beseda za telefon, *simi*, izhaja iz izraza za dolgo nit, beseda računalnik, *tölva*, pa je skovanka iz besed *tala* (število) in *völva* (prerokinja). Durrenberger trdi, da islandska družba sprejema »nove tehnologije, ideje, discipline in ljudi, jezik pa mora ostati čist in unikatno islandski, nedotakljiv« (1996: 174). Pogoj za pridobitev islandskega državljanstva je opravljen test islandščine, vendar se tudi na manj formalni ravni pričakuje uporaba pravilnega jezika.⁶ Stefanie, moja sogovornica, ki na Univerzi na Islandiji raziskuje percepcijo govora in jezika priseljencev med lokalnim prebivalstvom, ugotavlja, da številni Islandci govorcu, ki govori islandsko s tujim naglasom, pripisujejo negativne lastnosti (nezan esl j i v o s t, n e i z o b r a ž e n o s t, n e v l j u d n o s t).

Imena in prišleki

V tem okviru jasno izraženega jezikovnega purizma moramo razumeti tudi islandska imena in sistem poimenovanja tako pri lokalnem prebivalstvu kot pri prišlekih in mešanih zakonih. Jezik kot sestavni element kulture igra, kot vidimo, pomembno vlogo pri islandskem nacionalizmu in samopercepciji Islandcev. Odnos do osebnih imen in sistema patronimov, ki seveda predstavljajo del jezikovnega korpusa, in politike v zvezi z njimi so zelo podobne širšim praksam zaščite in ohranjanja jezika. Vendar so se zakonska določila glede imen v 20. stoletju večkrat spreminjala. Že od 1913 do 1925 je veljalo, da »v tujini rojeni ljudje, ki živijo na Islandiji, in njihovi potomci lahko obdržijo svoja krstna imena in priimke« (Þórarinsdóttir 1999: 272). Vede ti moramo, da je bilo v prvi polovici 20. stoletja priseljevanje na Islandijo zanemarljivo – na otoku živeči tujci so bili predvsem Danci, ki so bili povečini pripadniki višjega družbenega razreda oziroma elite. Leta 1951 se je zakon bistveno spremenil. Odtlej je bil pogoj za pridobitev državljanstva islandsko ime, kljub temu da je bilo priseljevanje še zmeraj majhno. Leta 1978 je v Reykjavík prispela skupina vietnamskih beguncev, ki so na Islandiji dobili politični azil. Hitro – še preden so se dobro naučili islandščine – so morali spremeniti svoja imena (Þórarinsdóttir 1999: 273). Zaradi tega predpisa številni tujci sploh niso zaprosili za državljanstvo (Jóhannesson, Petursson in Björnsson 2013: 12). Islandska vlada pa je enkrat naredila izjemo. Slavni ruski pianist Vladimir Ashkenazy se je poročil z Islandko in leta 1972 zaprosil za državljanstvo, vendar hkrati zavrnil spremembo imena – takrat je namreč že zaslovel po svetu. Takratni pravosodni minister Ólafur Jóhannesson je v parlamentu dejal: »Njegovo ime poznamo po vsem svetu, tudi na Islandiji. Zato bom – ne glede na zakon – v tej zadevi sledil zdravemu razumu in ne bom vztrajal pri spremembi imena« (Jóhannesson, Petursson in Björnsson 2013: 12). Kmalu zatem je katalonski slikar Baltasar Samper, ki je bil prav tako v postopku pridobivanja islandskega državljanstva, želel spremeniti svoje ime v Vladimir Ashkenazy. Njegova prošnja je bila zavrnjena (Þórarinsdóttir 1999: 266). Zatem si je izbral ime Egill Skallagrímsson. Gre za junaka iz *Sage o Egillu*, junaka, ki na Islandiji predstavlja mitsko osebo in reprezentira skoraj sveto, nedotakljivo jedro nacionalnega ponosa. Njegova prošnja je bila vnovič zavrnjena.

Zakon iz leta 1991 je vseboval člen, s katerim se mnogi niso strinjali in je sprožil mnogo polemičnih debat. Zahrteval je, da »tujci, ki zaprosijo za naturalizacijo, prevzamejo tako islandsko krstno ime kot priimek. Prav tako je določal, da morajo njihovi otroci slediti islandski tradiciji patronimov in da posledično ne smejo uporabljati 'tujih' priimkov« (Þórarinsdóttir 1999: 272). Vendar zakonodaja ni bila povsem dosledna – tisti priimki, ki so na Islandiji obstajali že v času danske nadoblasti, so ostali dovoljeni,

6 Za razpravo o razmerju med jezikovnim purizmom in socialnim razredom glej Pálsson 1989; Durrenberger 1996.

saj »naj bi jih bilo nerealno prepovedati« (1999: 272). Gre za dvojna merila, ki so veljala za tiste, rojene v tujini, in za tiste, ki so bili rojeni na Islandiji. Medtem ko so lokalnemu prebivalstvu s priimki omogočili, da jih ohranijo, to ni bilo mogoče za tujce, ki so želeli pridobiti državljanstvo (1999: 272). Vseeno pa so se v 90. letih zakoni postopoma liberalizirali in od leta 1996 imena ali priimka ni treba spreminjati (Ísberg 2010: 25). Tudi tisti, ki so svoja imena spremenili v preteklosti, so jih po letu 1996 lahko znova zamenjali za svoja prvotna imena.⁷ Eden izmed zadnjih odmevnih primerov spremembe imena je bil Kolumbijec Jorge Ricardo Cabrera Hildago, ki je svoje ime spremenil na Eilifur Friður Edgarsson. Eilifur Friður v dobesednem prevodu pomeni »večni mir«. Kljub temu da je slovnično ustrezno in da zadostuje formalnim merilom, pa to pravzaprav ni ime in zveni, milo rečeno, čudno (Þórarinsdóttir 1999: 265–266).

Vsi navedeni primeri – od Vladimirja Ashkenazyja do Večnega Miru – so pritegnili pozornost javnosti in medijev ter spodbudili številne debate o politiki poimenovanja. Tako podporniki kot nasprotniki strogih zakonov so svoja stališča utemeljevali z argumenti. Prvi so poudarjali, da so zakonski predpisi nujni za ohranjanje starodavne islandske tradicije, drugi pa so menili, da tovrstne omejitve preveč posegajo v osebno odločanje in dostojanstvo posameznikov. Hallfriður Þórarinsdóttirjeva piše, da »najizrazitejša sprememba novega zakona zadeva konflikt interesov med idejami, ki so središčne v demokratični družbi na eni strani, in nacionalističnimi idejami, ki so povezane z ohranjanjem jezikovne/kulturne čistosti na drugi« (1999: 266). Nasprotniki novega, liberalnejšega zakona so poudarjali, da lahko spremembe ogrozijo islandsko kulturo. Takratni minister za šolstvo Svavar Gestsson je svaril, da lahko novi zakon celo izniči starodavno islandsko tradicijo poimenovanja (Þórarinsdóttir 1999: 267). Po drugi strani pa je izjemno zgovoren govor takratnega pravosodnega ministra Þorsteinna Pálssona:

Človekovo ime je eden izmed najpomembnejših vidikov človekove identitete in v prvi in zadnji instanci zadeva osebne interese in ne javnih. Moč zakonodaje, da posega v starševsko pravico do poimenovanja otrok, mora biti temu primerno omejena. Kljub temu pa so nekatere tradicije povezane tako z osebnimi interesi kot s pomembnimi socialnimi interesi, kar upravičuje strožje zakonsko omejevanje. To ne nazadnje velja tudi za islandski sistem patronimov. (Pálsson po Þórarinsdóttir 1999: 273)

Kot vidimo, Pálsson pripoznava dejstvo, da ime sega tako v osebno, individualno sfero kakor v družbeno oziroma javno. V celotni, kompleksni in še vedno trajajoči razpravi o regulaciji in liberalizaciji imen na Islandiji se kaže prav

Maussova trditev o dvojni naravi imena – da posameznika ločuje od drugih, ga individualizira, hkrati pa ga klasificira, umešča v družbo.

Osebna imena, patronimi in matronimi na Islandiji

Osebna imena na Islandiji sestojijo iz krstnega imena ali, pogosto, dveh imen, in patronima ali redkeje matronima. Priimkov tradicionalni sistem poimenovanja ne pozna. Vzemimo za primer pogosto ime Magnús Einarsson. Sestavljeno je torej iz krstnega imena (Magnús) in patronima (Einarsson), ki ga tvorita ime očeta (Einar) v roditeljski (-s-) in končnica -son (sin). V dobesednem prevodu pomeni: Magnús, Einarjev sin. Magnúsova sestra naj bo Sigriður Einarisdóttir: Sigriður je njeno krstno ime, patronim pa sestoji iz očetovega imena v roditeljski (Einars-) in končnice -dóttir (hči) – torej Sigriður, Einarjeva hči. Niti Magnúsovo niti Sigriðurino ime v življenju ne predvideva kakršne koli spremembe. Ob poroki žena ne spremeni svojega patronima in prav tako k imenu ne doda moževega. Posledično družin ne veže nobeno skupno ime, ki bi nastopalo v funkciji priimka. Magnúsovi otroci bi po vsej verjetnosti dobili patronim (ne pa matronima) Magnússon (sinovi) in Magnúsdóttir (hčere). To mnoštvo različnih patronimov in predvsem odsotnost skupnega, družinskega imena pa »ni povzročilo večjih administrativnih ovir niti ni preprečilo ali upočasnilo razvoja populacijskih projektov in genomske raziskave« (Pálsson 2014: 5). Zgolj patronimov se ob naslavljanju in nanašanju – ne glede na formalnost situacije – ne uporablja. Rojstni govorci islandščine nikoli ne uporabijo oblik gospod Einarsson ali gospa Einarisdóttir. Pri uradnih predstavljanjih povedo ime in patronim, sicer pa so v rabi druge besede in besedne zveze, ki nakazujejo formalnejše okoliščine, denimo »oprostite« (*afsakið*), ki mu sledi osebno ime (Þórarinsdóttir 1999: 169). Tudi telefonski imenik je urejen po krstnih imenih, celo v nekaterih znanstvenih besedilih v islandščini je seznam literature naveden po vrstnem redu krstnih imen. Pálsson poudarja, da so ljudje »navedeni in poznani predvsem po svojih krstnih imenih, ki utelešajo njihovo osebo« (2014: 5). Kadar koga zanima sogovornikov patronim/matronim, to nakaže z vprašanji »Čigav sin/hči si?« (*Hvers son/dóttir ert þu?*) ali »Katerim ljudem pripadaš?« (*Hverra manna ert þu?*). Zanimivo je, da je na Islandiji tradicija družinskih dreves, genealogij in poznavanja prednikov izredno razširjena. Zaradi relativno natančnih in sistematičnih pisnih virov, ki segajo vse do dobe naselitve,⁸ lahko danes mnogi Islandci izsledijo svoje prednike izpred več stoletij. Družinska drevesa in predniki imajo pogosto, kakor bomo videli v naslednjem poglavju, ključno vlogo tudi pri poimenovanju otrok. Islandski pisatelj Einar Már Guðmundsson (1997: b. n. s.) v svojem romanu *Angeli vesolja* (*Angels of the*

8 Predvsem *Íslendingabok* (Knjiga Islandcev) in *Landmanabok* (Knjiga poselitve).

7 Na Islandiji je dovoljeno ime spremeniti enkrat v življenju.

Universe) zapiše: »Zanimanje za rodovnike na Islandiji povezujem z odsotnostjo dreves. Ker so drevesa v krajini redka, sledijo družinskim drevesom in najdejo gozd med svojimi predniki.« Tudi v tem, sicer resda leposlovnem delu se kaže povezava med naravo oziroma naravno krajino (drevesa, gozd) ter percepcijo kulture in sorodstva. Ideja Islandcev kot zamejene in maloštevilčne etnične skupine, katere člani so med seboj povezani (tudi) s krvnim sorodstvom, je imela pomembno vlogo v romantični, narodno-budiljski dobi. Tovrstne primordialistične predstave odzvanjajo še danes – Pálsson s kančkom humorja ugotavlja, da se lahko vsaka koktajl zabava hitro sprevrže v družinsko srečanje (2007: 76). Tovrstne predstave povezanosti seveda trdovratno izključujejo priškele. O pomenu starih rokopisov priča tudi dejstvo, da so ob invaziji Britancev leta 1940 islandske oblasti iz Reykjavíka na varno nemudoma umaknile rokopise in otroke. »Četudi bi bila sedanjost 'uničena', bi bili s tem zaščiteni islandska preteklost in prihodnost« (Björnsdóttir 1989: 108).

Četudi »patronimi in matronimi ne zagotavljajo toliko kulturnega in genealoškega spomina kakor patrilinearni primki, kljub temu zagotavljajo nekaj pozornosti na zgodovino družbenih omrežij« (Pálsson 2014: 5). Na prvi pogled se namreč lahko zazdi, da gre za razkorak med izrazitim zanimanjem za genealogije in prednike ter odsotnostjo primkov oziroma imen, ki bi povezovala družinske člane, ki bi vertikalno, vzdolž časa, zaobjela pripadnike različnih generacij.

Poimenovanje po prednikih

V sistemu poimenovanja, kjer ni priimkov, se genealoški spomin prenaša samo prek krstnih imen. Ta so zato ključni nosilci genealoške dediščine imen. Adriënnë Heijnen ugotavlja:

Patronimična praksa poimenovanja poudarja eno generacijo, zadnje ime otroka izvira iz imena očeta (in danes včasih matere). V poskusu, da bi potrdili sorodstvene vezi z očetovim in materinim sorodstvom v več generacijah, kontinuiteta nastaja z reproduciranjem krstnih imen tako očetovih kot materinih sorodnikov. (2010: 314)

Gre za še danes razširjeno prakso, da se ime izbere po enem izmed starih staršev. To velja predvsem za prvorojene otroke – v mnogih družinah gre za neformalno, a jasno pričakovanje, ki ga nekateri bodoči starši čutijo kot breme. Ena izmed mojih sogovornic, Islandka Eva, poročena z Dancem, je razlagala:

Tradicija istih imen je v moji družini zelo močna. Moja najstarejša hči je Sigrún, isto ime imajo tudi moja babica in moja sestra. Moja druga hči je umrla kot malčica, ime ji je bilo Margrét, po mami mojega moža. Vidiš, rada imam to tradicijo. Lepo je poimenovati svojega otroka po nekom, ki ga ljubiš. Nato, ko

se je rodila tretja hči Mathilde, pa ... Moji mami je ime Ragna, prav tako moji drugi sestri, ena babica je bila Ragna. Pa še dve moji nečakinji sta Ragna. Tako da sem si mislila, no, zdaj imamo štiri živeče Ragne v ožji družini, mislim, da je to čisto dovolj.

Napak bi bilo misliti, da so sorodniki Evino odločitev o izbiri hčerinega imena zunaj korpusa »družinskih« imen pričakovali oziroma jo že sami predvideli. Ko je Eva svojim staršem povedala, da je izbrala ime Mathilde, so bili namreč nadvse presenečeni: »Moj oče je mislil, da ju skušam potegniti za nos, da se samo šalim, da nisem izbrala imen iz družine.«

Zgodovinarica Olöf Garðarsdóttir piše o svojem tedaj uporniškem stališču pri izbiri imena za hčerko:

Ko sem leta 1984 rodila prvo hčer, nisem čutila prav nobene potrebe, da jo poimenujem po nekom iz ožjega sorodstva. Takrat sem bila goreča feministka – z dinamičnim, nenavadnim imenom sem želela poudariti hčerkinu unikatnost. Izbrala sem ime Katla, ki ni samo precej redko žensko ime, temveč tudi ime vulkana na južnem delu Islandije. Vedela sem, da so moji sorodniki in prijatelji pričakovali, da jo bom poimenovala po svoji mami. Še posebej ker je bila to njena prva vnukinja. Kakor koli že – nobene potrebe nisem čutila po tem, da bi utrjevala sorodstvene vezi in jo poimenovala po komer koli iz družine. (1999: 298)

Vseeno pa v zadnjih desetletjih ne prihaja do zamiranja te prakse, sploh pa ne pri prvorojencih. Tudi v mešanih družinah, ki so me zanimale, so mnogi starši izražali naklonjenost tovrstni praksi in tudi sami ravnali v skladu z njo. Ena izmed sogovornic, Islandka, je s takratnim možem Gvatemalcem sinu izbrala dve krstni imeni – eno islandsko in eno gvatemalsko:

Islandsko ime pravzaprav ni bilo nekaj, o čemer bi razpravljala. Poimenovala sem ga po svojem očetu. Moj oče je mene poimenoval po svoji materi, ki je njega poimenovala po svojem očetu. Gre torej za niz oče-hči-oče-hči.⁹ Zame ni bilo nikoli dvoma, ali bo moj sin poimenovan po svojem dedku.

Zanimivo je, da pri mešanih družinah tudi starš, ki prihaja iz države, kjer poimenovanje po prednikih ni razširjeno, pogosto prevzame islandsko tradicijo. Stefanie, na Islandiji živeča Nemka, pojasnjuje: »Z mojem sva se odločila slediti tej zelo islandski tradiciji. Izbrala sva imeni obeh najinih očetov. Mojemu očetu je ime Wolfram, ki je prvo ime, Orri, kakor je ime mojevemu očetu, pa je sinovo drugo ime.« Stefanie pojasnjuje, da ji je to tradicijo poimenovanja predstavil njen mož:

⁹ Vsa islandska imena določajo spol, a mnoga izmed njih obstajajo tako v moški kot v ženski različici. Pri nizu oče-hči-oče-hči gre torej za menjavanje moške in ženske različice imena (na primer Kristján, Kristín).

Takrat je bil sicer še fant. On zelo podpira to tradicijo. V Nemčiji je poimenovanje po prednikih obstajalo v preteklosti, morda še pred 50 leti. A je sčasoma zamrlo. Dandanes imajo nemški otroci pogosto francoska ali angleška imena. Sicer se mi zdi, da stara germanska imena počasi spet postajajo priljubljena, ampak poimenovanje po starih starših ... to pa ne.

Ko je Stefanie po porodu poklicala svoja starša, ju je z izbiro imena povsem presenetila:

Wolfram Orri je bil star nekaj ur, ko sem z mamo govorila po telefonu. Seveda me je vprašala, kako mu je ime. In ko sem ji povedala, je rekla: »Kaj?« in nato takoj povedala še mojemu očetu. Potem pa mi je rekla: »Očeta ti ne morem dati na telefon, ker je brez besed.« Moj oče je bil izjemno presenečen, ker v Nemčiji to absolutno ni v navadi. Bil je ... redko sem ga videla, da bi ostal brez besed, a bil je resnično ganjen.

Dodatno čustveno dimenzijo to poimenovanje nosi tudi zato, ker ne gre za Stefaniejinega biološkega očeta.

Menim, da je bil tako srečen, ker nisem izbrala imena svojega biološkega očeta, temveč njega – očeta, ki ga imam. Z mamo sta se spoznala, ko sem bila še zelo majhna, tako da je on v mojem življenju igral vlogo očeta, odraščala sem z njim. Mislim, da je zato zanj to še poseben znak ... Da sem nekako presegla ...

Neredki pa so tudi primeri, ko otrok dobi ime po kom, ki ni član družine. Izraz *aðvitja nafns* (poiskati soimenjaka) označuje fenomen, ko na ime vplivajo sanje. Navadno so to sanje nosečnice ali koga, ki ji je blizu, in pogosto se interpretirajo kot sanje, v katerih se pojavi oseba, po kateri naj se otroka poimenuje. Največkrat gre za pokojne sorodnike, lahko pa so tudi »prijatelji, oddaljeni sorodniki, lokalni mornarji, ki so umrli na morju, sosedje, ki so umrli v nesrečah, pa tudi skrita bitja, *huldufólk* ali *álfar*, ki naj bi živela v skalah in gričih« (Heijnen 2010: 311). Heijnenova trdi, da so tovrstne sanje lahko močnejše in bolj zavezujoče kakor tradicija poimenovanja po sorodnikih (2010: 316). V primeru *aðvitja nafns* gre za socialni in kozmološki odnos, ki prevlada nad genetskim. Eden izmed mojih sogovornikov, Ari, je dobil ime po prijatelju svojih staršev, ki se je utopil. Ker je bil Ari po nesreči prvi rojeni otrok v tem socialnem okolju, so ga poimenovali po njem.

Sklep

Islandska družbena naracija o zgodovini je pomembno zaznamovala percepcijo kulture in jezika. Prva stoletja po naselitvi otoka, ko so ob politični neodvisnosti in napredni družbeni ureditvi (*Alþingi*) nastajale tudi sage in pomembni rokopisi, so vplivala na oblikovanje islandske samopercepcije od romantičnega, narodnobuditeljskega

19. stoletja do danes. V tem kontekstu lahko razumemo tako pomen družinskih dreves in genealogij kot zaščito in ohranjanje islandskega jezika. Med Islandci je razširjeno prepričanje, da gre pri jeziku za neposredno in nepretrgano vez s preteklostjo ter da ima kot tak intrinzično vrednost in »svoje življenje«, ki ni nujno povezano z govorci. Pálsson poudarja, da Islandci svojega jezika ne vidijo »kot podaljška svoje osebe ali kulturno ustvarjenega orodja, temveč bolj kot artefakt, ki je neodvisen od njih in ki je analogen enako slavljeno islandski krajini. Z drugimi besedami, kot zunanji pogoj, znotraj katerega delujejo« (1989: 123). Med diskurzi o ohranjanju narave in tistimi o zaščiti jezika obstajajo številne zgovorne podobnosti.

Za razumevanje vloge osebnih imen je pomembno osvetliti prakse in politike do islandskega besedišča. Podobno kakor so nezaželene tujke in izposojenke, na Islandiji aktivno (tudi z zakoni) ščitijo in ohranjajo islandska imena in patronimični/matronimični sistem. Pri poimenovanju otrok so državnih intervencij najbolj osvobodene tiste družine, v katerih vsaj en starš ne prihaja z Islandije. Vendar ni bilo zmeraj tako – v drugi polovici stoletja so tujci za pridobitev državljanstva morali spremeniti svoje ime. Številni znani primeri – od vietnamskih političnih azilantov do Vladimirja Ashkenazija in Večnega Miru – so spodbudili mnoge javne debate ter javnost razdelili na tiste, ki stroge državne predpise o imenih podpirajo, in na tiste, ki se jim tovrstne prakse zdijo nedemokratske in nasilne. Da je poimenovanje vsaj v določenih primerih lahko sredstvo nasilja in zatiranja, smo pokazali s številnimi etnografskimi primeri.

A primer poimenovanja tujcev na Islandiji kaže predvsem na to, da osebna imena nikoli niso povezana zgolj s posameznikom, temveč ga zmeraj umeščajo v širše skupnosti, od družinske ali rodovne do lokalne, verske ali nacionalne skupnosti. Tovrstna dvojna narava imena, ki posameznika hkrati individualizira in ga klasificira, pa seveda nakazuje tudi na mnoštvo dejavnikov in akterjev, ki so vpeti v proces izbire imena in poimenovanja. Nobeno ime ni izbrano v vakuumu. Vidimo, da imena, ki jih izberejo starši v mešanih družinah, osvetljujejo tako okus in preference staršev, ki segajo onkraj nacionalnih ali etničnih vzgibov – spomnimo se denimo na Júlio, ki je ime dobila zaradi Lennonove pesmi – kot tudi njihovo željo, da ima otrok ime (ali pogosteje dve imeni), povezano z jezikoma in kulturama obeh staršev – v tem besedilu smo predstavili Gesturja Diriangerja, Sindrija, Úlfurja Kazimierza in Særún Sai. Hkrati na izbiro imena pogosto ključno vpliva tudi islandska tradicija poimenovanja po prednikih, predvsem starih starših. Ta praksa pa je ključna za razumevanje patronimov. Ker na Islandiji ne poznajo priimkov, se zdi, da v njihovem sistemu poimenovanja umanjka ime, ki bi kolektiviziralo družine. Vendar ravno poimenovanje po prednikih posameznika umešča v rod in poudarja pripadnost določeni družini. Krstno ime je na Islandiji izbrano

z mislijo, da bo v naslednji fazi postalo patronim. Sistem krstnih imen in patronimov moramo torej nujno misliti skupaj. Ne gre za dva povezana, a ločena sistema, temveč za dve fazi v ciklu enega imena.

S tem smo prispeli do še ene, v tem članku zaključne značilnosti imen – njihove dolgoživosti. Imena nas zmeraj preživijo. Predstavljamo si jih lahko kot nekakšen kulturni odtis, ki zgolj začasno »prebiva« v nas. Posebej v družbah, kot je islandska, kjer imena izbirajo iz nabora že obstoječih imen v družini, se imena lahko zazdijo skoraj večna.

Literatura

BENSON, Susan: Injurious names: Naming, disavowal, and reexuperation in contexts of slavery and emancipation. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 177–199.

BJÖRNSDÓTTIR, Inga Dóra: Public view and private voices. V: Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger (ur.), *Anthropology of Iceland*. Iowa City: University of Iowa Press, 1989, 98–118.

BJÖRNSDÓTTIR, Inga Dóra: The mountain woman and the presidency. V: Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger (ur.), *Images of contemporary Iceland: Everyday lives and global contexts*. Iowa City: University of Iowa Press, 1996, 149–170.

BODENHORN, Barbara in Gabriele vom Bruck: Entangled in histories: An introduction to the anthropology of names and naming. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 1–30.

BOURDIEU, Pierre: *Language and symbolic power*. Oxford: Polity Press, 1992.

VOM BRUCK, Gabriele: Names as bodily signs. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 225–250.

BUTLER, Judith: *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge, 1993.

BUTLER, Judith: *The psychic life of power: Theories in subjection*. Palo Alto: Stanford University Press, 1997.

DERRIDA, Jacques: *Margins of philosophy*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1982.

DOLAR, Mladen: *What's in a name?* Ljubljana: Aksioma, 2014.

DURRENBERGER, E. Paul: Every Icelander a special case. V: Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger (ur.), *Images of contemporary Iceland: Everyday lives and global contexts*. Iowa City: University of Iowa Press, 1996, 171–190.

EINARSSON, Magnús: The wandering semioticians: Tourism and the image of modern Iceland. V: Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger (ur.), *Images of contemporary Iceland: Everyday lives and global contexts*. Iowa City: University of Iowa Press, 1996, 215–236.

FIENUP-RIORDAN, Ann: *The Nelson Island Eskimos: Social structure and ritual distribution*. Anchorage: Alaska Pacific University Press, 1983.

FREGE, Gottlob: On sense and reference. V: Peter Thomas Geach in Max Black (ur.), *Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege*. Oxford: Blackwell, 1952, 56–79.

GARÐARSDÓTTIR, Ólöf: Naming practices and the importance of kinship networks in early nineteenth-century Iceland. *The History of the Family* 4 (3), 1999, 297–314.

GEERTZ, Clifford: *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books, Inc., 1973.

GUÐMUNDSSON, Einar Már: *Angels of the universe*. New York: St. Martin's Press, 1997.

HARARI, Yuval Noah: *Sapiens: Kratka zgodovina človeštva*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

HEIJNEN, Adriënnë: Relating through dreams: Names, genes and shared substance. *History and Anthropology* 21 (3), 2010, 307–319.

HILMARSSON-DUNN, Amanda M.: Protectionist language policies in the face of the forces of English: The case of Iceland. *Language Policy* 5, 2006, 293–312.

HUDALES, Jože: Nomen est omen: O imenih v Šaleški dolini od 16. do 19. stoletja. V: Ivan Stopnik (ur.), *Zbornik 1994/95*. Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika in Založništvo Pozoj, 1994, 89–97.

HUMPHREY, Caroline: On being named and not named: Authority, persons, and their names in Mongolia. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 157–176.

IVANČIČ KUTIN, Barbara: Ledinska in hišna imena v vasi Čadrg: Del kulturnega izročila. *Traditiones* 35 (1), 2006, 135–158.

ÍSBERG, Nína Rós: *Migration and cultural transmission: Making a home in Iceland*. Doktorska disertacija. London: University of London, 2010.

JÓHANNESSON, Gudni Th., Gunar Thor Petursson in Thorbjörn Björnsson: *EUDO Citizenship observatory: Country report: Iceland*. Badia Fiesolana, San Domenico di Fiesole: EUDO Citizenship observatory, Robert Schuman Centre for Advanced Studies in Edinburgh University Law School, 2013.

KOTNIK, Bertrand: Hišna imena – zgodovina starejših hiš v občini Dobrla vas. V: Marija Makarovič (ur.), *Dobrla vas in okolica: Iz preteklost v sedanjost*. Celovec, Dunaj in Ljubljana: Mohorjeva družba, 1996, 51–129.

LAMBEK, Michael: What's in a name?: Name bestowal and the identity of spirits in Mayotte and northwest Madagascar. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 115–138.

LAYNE, Linda: "Your child deserves a name": Possessive individualism and the politics of memory in pregnancy loss. V: Barbara Bodenhorn in Gabriele vom Bruck (ur.), *Anthropology of names and naming*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 31–50.

LÉVI-STRAUSS, Claude: *Divja misel*. Ljubljana: Krtina, 2004.

LIPOVEC ČEBRON, Uršula in Jelka Zorn: *Zgodbe izbrisanih prebivalcev*. Ljubljana: Sanje, 2011.

LÖFGREN, Orvar: The nationalization of culture. *Ethnologia Europaea* 19, 1989, 5–23.

MAKAROVIČ, Gorazd: Pričevanja imen o alpskih Slovankah. *Etnolog* 11 (1), 2001, 17–44.

MAUSS, Marcel: A category of the human mind: The notion of person; The notion of self. V: Steven Collins Carrithers idr. (ur.), *The category of the person*. New York: Cambridge University Press, 1985, 1–25.

MAYBURY-LEWIS, David: Name, person, and ideology in central Brazil. V: Elisabeth Tooker (ur.), *Naming systems*. Washington: American Ethnological Society, 1984, 1–10.

MILL, John Stuart: *A system of logic*. London: Longmans, 1974.

PÁLSSON, Gísli: Language and society: The ethnolinguistics of Icelanders. V: Gísli Pálsson in E. Paul Durrenberger (ur.), *Anthropology of Iceland*. Iowa City: University of Iowa Press, 1989, 121–139.

PÁLSSON, Gísli: *The textual life of savants: Ethnography, Iceland, and the linguistic turn*. Chur: Harwood Academic Publishers, 1995.

PÁLSSON, Gísli: *Anthropology and the new genetics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

PÁLSSON, Gísli: Personal names: Embodiment, differentiation, exclusion, and belonging. *Science, Technology, & Human Values* 2014 (1), 1–13.

PÁLSSON Gísli in E. Paul Durrenberger (ur.): *Anthropology of Iceland*. Iowa City: University of Iowa Press, 1989.

PÁLSSON Gísli in E. Paul Durrenberger (ur.): *Images of contemporary Iceland: Everyday lives and global contexts*. Iowa City: University of Iowa Press, 1996.

PIKO-RUSTIA, Martina: Slovenska ledinska in hišna imena v Unescovem seznamu nesnovne dediščine v Avstriji. *Traditiones* 41 (2), 2012, 213–226.

DE PINA-CABRAL, João: The truth of personal names. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 16 (1), 2010, 297–312.

SMERDEL, Inja: Zvok besed, glas zvokov: O kulturi sporazumevanja z delovnimi volji na Slovenskem. *Etnolog* 19, 2009, 37–77.

TELBAN, Borut: Pomen osebnih imen v papuonovogvinejski vasici. *Traditiones* 1995 (24), 387–397.

TELBAN, Borut: Being and “non-being” in Ambonwari (Papua New Guinea) ritual. *Oceania* 67 (4), 1997, 308–325.

WATSON, Rubie S.: The named and the nameless: Gender and person in Chinese society. *American Ethnologist* 13 (4), 1986, 619–631.

WILLSON, Kendra: Name law and gender in Iceland. *Newsletter of the UCLA Center for the Study of Women*, junij, 2009, 8–11.

ÞÓRARINSDÓTTIR, Hallfríður: *Purity and power: The policy of purism in Icelandic nationalism and national identity*. Doktorska disertacija. New York: Graduate Faculty of Political and Social Science, New School for Social Research, 1999.

Spletni viri

Spletni vir 1: FILICE, Michelle: Project surname: The Canadian encyclopedia, 2015; <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/m/article/project-surname/>, 28. 8. 2016.

Spletni vir 2: MEEKITJUK HANSON, Ann: What's in a name? Names, as well as events, mark the road to Nunavut; <http://www.nunavut.com/nunavut99/english/name.html>, 28. 8. 2016.

Spletni vir 3: SEDLEY, David: Plato's Cratylus. V: Edward D. Zalta (ur.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*, 2006; <http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/plato-cratylus/>, 28. 8. 2016.

Names between invention and convention: Naming practices in mixed families in Iceland

Personal names are inextricably linked with human beings. Their dual role – while they individualize the individual and set him or her apart from others they also install that individual within the community (Mauss 1985) – reflects the dichotomy of the individual torn between the “self” and the “world”. On the other hand it is impossible to conceive of a name outside the process through which it is reproduced – the naming process. Giving an individual a name turns that individual into “somebody” (Geertz 1973). At the same time, however, the right to name someone also implies a hierarchy of social power. In most cases we are assigned our names by others, and in European cultures these are usually our parents or other members of the family. But their right to freely choose a name for their child immediately collides with legal restrictions. This article discusses different and varied factors and agents that influence the naming process and personal names. In addition, the choice of personal names does not depend only on legal restrictions of the state on the one hand and the parents’ freedom of choice on the other. In order to fully comprehend the phenomenon of personal names a number of broader cultural and social factors need to be taken into account. Key factors in the study of names in Iceland can be visualized in the form of concentric circles: (personal) names – language – (national) culture – processes of nationalisation. Up to the 1990s, immigrants in Iceland who wanted to acquire citizenship had to change their name. In order to better understand such regulation requirements it is necessary to consider the Icelandic system of patronyms. Patronyms (or matronyms) are namely derived from the personal name in the genitive and the suffix -son (for sons) and -dóttir (for daughters). Patronyms and matronyms cannot be created from foreign names which can not be conjugated in the Icelandic language. Today, legal provisions relating to the naming of immigrants and their descendants are more liberal, and as a result, the factors that influence the choice of a name may be varied and numerous. It is precisely this naming process that reflects both connotative and denotative aspects of personal names.

